

ՎՃԻՌ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՆԻ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՄԻՆ

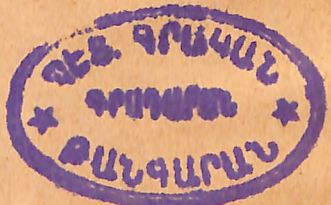
ՀԱԶԱՐԵՐՈՐԴԻ ԻՆՆՀԱՐԻՒՐՈՐԴԻ

ՏՈՒԵԱԼ Ի ՀՈՌՄ

1899

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԼԵՒՈՆ ԵՊԻՍԿՈՓՈՍ

ԾԱՌԱՅ ԾԱՌԱՅԻՑՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

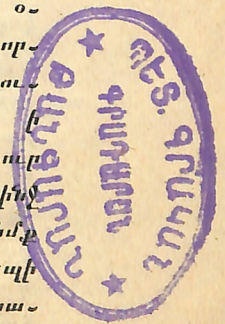
ԱՄԵՆԱՅՆ ԳՐԻՍՏՈՐՆԵԱՅ ՀԱՒԱՏԱՅԵԼՈՅ ՈՐ ՅԱՅՍ ԳԻՐ ԱԿՆԱՐԿԱՆԻՅԵՆ
ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Մ. Ս. Կ. 19

Մինչ ի վախճան կը փոթայ դարս, զոր՝ հաճութեամբն Աստուծոյ Մեք ինքնին գրեթէ ամբողջովին չափեցինք անցանք ապրելով, յօժարակամ փոյթ ի մէջ առինք վճուել ի Նախնեաց հաստատեալ գործոյ մը կատարումը, որ փրկաւէա է Քրիստոնեայ ժողովրդեան, եւ միանգամայն Մեր ինամոց, որպիսի եւ եղած ըլլան Քահանայապետական վարչութեան մէջ, իրրեւ ծայրագոյն հեաքը պիտի նշմարեցնէ :

Այս է, Մե՛ծն ՅՈՒՅԵԼԵԱՆ, որ ի վաղ ժամանակաց ըրիստոնէական բարոյից մէջ մուտ գտած եւ մեր նախորդաց բարեխնամ տեսչութեամբ հաստատուած է, որ ի հարց անտի աւանդեալ սովորութեամբ Սրբազան տարի կը յորջորջուի, թէ՛ այնու զի նուիրական հանդիսաւորութիւնք կը զեղուն կատաւելուն անոր մէջ, եւ թէ՛ այնու զի բարքերն ուղղելու եւ զօգիս ի սրբութիւն նորոգելու առատագոյն օժանդակութիւններ կը մատակարարէ : Մեք ինքնին վկայ եմք թէ որքան փրկարար հանդիսացաւ այն՝ որ վերջին անգամ չքեղ արարողութեամբ կատարուեցաւ. այսինքն է մինչ Մեք պատանեակ էինք, ի Քահանայապետութեան Լեւոնի ԺԲ. յորում ժամանակի ընդհանուր կրօնից մեծ եւ ապահովագոյն հանդիսարան երեւցաւ Հոովմ : Անջինջ գրոջմուած է Մեր յիշողութեան մէջ եւ գրեա՛ թէ արդ իսկ համարիմք աչօք տեսնել ուխտաւորաց յաճախութիւնը, խուռն բազմութեան դէպք վեհափառ տաճարներ գունդագունդ գիմերը, ստաքելական արանց հրապարակախօս քարոզութիւնը, Քաղաքիս գերահոչակ սրբավայրերուն աստուածային գովարանութիւններով թնդալը, Քահանայապետին՝ Միւրանաւորաց խուռններամ ընկերակցութեամբ, առաջի աչաց ամենեցուն՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

բարեպաշտութեան եւ սիրոյ բազմապատիկ օրինակներ յաճախելը : Յուշով այսր յիշատակի, այն ժամանակներէն մեծաւ դառնութեամբ կը փոխադրուի միտքն՝ ներկայ ժամանակներուս : Քանզի վերոյշիշեալ բաներէն որն ալ ըլլայ՝ եթէ՛ անարգել եւ անխափան կատարուի առաջի աչաց քաղաքացոց, սքանչելապէս կը սնուցանէ եւ կը զարթուցանէ ժողովրդեան բարեպաշտութիւնն. իսկ այժմ Հոովմայ վիճակը յեղաշրջած ըլլալով, կամ չկայ ամենեւին թոյլտուութիւն կամ կտրամունք կան յայոց իշխանութենէ :

Բայց որպէս եւ իցէ, վստահ եմք թէ փրկարար խորհրդոց զօրաւորն Աստուած, մեր այս փափաքանաց՝ յոր ի շնորհս նորին եւ ի փառս ձեռնամուխ եղանք, բարեյաջող եւ անվնաս ելք պիտի պարգևէ : Քանզի ի՞նչ է մեր դիտած նպատակն, կամ ի՞նչ կ'ուզենք : Այս ինքն է զայս եւ եթ. զմարդիկ՝ որքան բազմաթիւ կարելի է Մեզ՝ ջանահար լինելով, ընդունակ ընել յաւիտեանական փրկութեան, եւ այնր ազազաւ հողոց ախտերուն դէմ ի գործ ածել մի եւ նոյն դարմաններն, զորս Յիսուս Քրիստոս հաճեցաւ աւանդել Մեր իշխանութեան : Եւ զայս մեզմէ կը պահանջէ ոչ միայն առաքելական պաշտօնն, այլ եւ պատշաճութիւնն իսկ ժամանակաց : Ոչ վստահ զի անարգաստեոր է դարս ողջամիտ արարքներու եւ քրիստոնէական արժանագով գործքերու մէջ. նա՛ զի առատօրէն կը յաճախին, Տեառն օգնականութեամբ, ազնուագոյն օրինակներ, եւ չկայ ազգ ինչ առաքինութեանց մեծապէս զերտզանց եւ դժուարին, յորում չի տեսնենք յոլովից զեր ի վերոյ հանդիսանալը. վստահ զի քրիստոնէական կրօնից ընական է՝ յաստուածակոյս կողմանէ, առաքինութիւնները առաջ բերելու եւ սնուցանելու զօրութիւնը, որ եւ անսպառ է եւ յաւերժական : Իսկ եթէ ոք չուրջ յածելով աչքերը, միւս կողմը դարձնէ իւր ակնարկները, որպիսի խաւար, որքան մոլորութիւն, ի՞նչ մեծ բազմութիւն որ կը գահավիժի ի կորուստ մշակեալուոր : Անհարկն ցաւ մը կը ձգեցնէ մեր սիրտը, քանիցս անգամ կը յիշեմք թէ քրիստոնէից ո՛րքան մեծ մասը, զգալու եւ խորհելու լիրբ ազատութեամբ զեղծեալք եւ չարաչար վարդապետութեանց թոյնը պապականութեամբ արբենալով, աստուածային հաւատոց մեծ պարգեւը իրենք իրենց մէջ հանապազօր կը խանդարեն : Աստի ի քրիստոնէական կենաց ձանձրոյթ, եւ ամեն կողմ տարածուած բարուց ապականութիւն, աստի զգալի եւ նիւթական բաներու անզուսպ եւ անյազ տենչը, եւ ամենայն հոգք եւ խորհուրդք հեռացեալ

յԱստուծոյ եւ յերկիր սեւեռեալ, կարելի չէ բացատրել թէ այս ամենապիղծ աղբիւրէն ո՛րքան մեծ վնաս եւ կորուստ հոսեցաւ քաղաքային իրաց հիմունքներուն մէջ : Քանզի ստուերանող գոհնիկ ողիք, ռամկական ցանկութեանց պղտոր գրգռութիւնք, զարհուրելի վտանգներ, աղէտալից եղեռնագործութիւնք՝ ոչ այլ ինչ են, եթէ ուզենք պատճառն որոնել, բայց եթէ մահկանացու բաներ ձեռք բերելու եւ անոնցմով վայելելու անպիտան եւ անսաստ մաքառումն : Վստահ որոյ հարկ է առանձինն եւ հրապարակաւ յորդորել զմարդիկ իրենց պատուցը վրայ. թմբութեամբ վարակեալ ոգիները ցնցել, եւ ի փոյթ վերկութեան համոզել այն ամենքը, որոնք գրեթէ ամեն ժամ յանդգնաբար կը դիմեն ի վտանգ կորստեան, եւ յուրութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ զրկուելու երկնաւոր եւ անփոփոխ բարիքէն, որոց համար միայն ծնած եմք : Եւ այս է անաւասիկ Սրբազան տարւոյ կէտ նպատակին. որովհետեւ ամբողջ այս ժամանակիս մէջ Եկեղեցի, քաղցրութեամբ եւ զթութեամբ եւեթ լցեալ իբրեւ մայր, ամեն ջանք եւ փոյթ ի մէջ կ'առնու որպէս զի մարդկային խորհուրդք բարեփոխուին, եւ իւրաքանչիւրոց յանցանքը՝ կենաց ուղղիչ ապաշխարութեամբն քառուի : Այս նպատակաւ, բազմապատիկ պաղատանքներով եւ յաճախեալ մաղթանքներով, կը ջանայ Աստուծոյ զայրոյթը զիջուցանել, հրաւիրելով յերկնից աստուածային պարգեւներու առատութիւնը. եւ ընդարձակելով շնորհաց զանձերն՝ որոց բաշխումն իրեն յանձնուած է, ընդհանուր քրիստոնէայները կը կոչէ ի յոյս թողութեան եւ ամեն միջոց կը գործածէ, որպէս զի սիրոյ եւ ներողութեան առատութեամբը յաղթահարել զիմազորող կամքերն եւս. յորոց ո՛չ ապաքէն պէտք է ակընկալեմք. հաճութեամբն Աստուծոյ, յորդառատ եւ ժամանակիս յարմար պտուղներ :

Այս բանիս պատեհութիւնը կ'առաւելուն արտաքոյ կարգի հանդիսութիւնք, որոնց լուրն արդէն իսկ, կարծեմք, ըստ բաւականի տարածուեցաւ, հանդիսութիւնք՝ որ իննեւտասներորդ դարուն մարիլը եւ քսաներորդին ծագումը կերպով մը պիտի սրբազնացնեն : Կ'ուզենք ակնարկել այն պատիւներու եւ փառաբանութեանց որք Յիսուսի Քրիստոսի պիտի մատուցուին այն ժամանակամիջոցին մէջ ընդ ամենայն աշխարհ : Այս բանիս նկատմամբ առանձնականաց բարեպաշտութենէն բղխած մտածութիւնները յօժարակամ ընդունեցանք եւ գովեցինք՝ քանզի ասկէ աւելի սրբազան եւ աւելի փրկաւէտ ի՞նչ բան կրնայ

ըլլալ: Ինչ որ մարդկային ազգը կրնայ բազմալ, ինչ որ կրնայ սիրել, ինչ որ կրնայ յուսալ, ինչ բան որ կրնայ փնտռել, ամենքն ալ միացեալ կը գտնուին Աստուծոյ Միածին Որդւոյն վրայ, զի նա է փրկութիւնը, կեանքը, յարութիւնը մեր, զոր եթէ ոք ուզէ լքանել, ուզած կ'ըլլայ հիմնովին կորսուիլ: Վասն որոյ թէպէտ ոչ երբէք կը լսեն, այլ մշտնջենապէս կը ծագկին ամենաբարձր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի պարտ ու պատշաճ երկրպագութիւն, փառք, պատիւ, զոհութիւն, սակայն որքան մեծ ըլլան իրեն մատուցուած գոհարանութիւնք եւ փառաբանութիւնք՝ միշտ կը պարտիմք նմա առաւելագոյն եւ մեծագոյններ մատուցանել: Բայ աստի միթէ սակա՞ւք գտնուեցան այս դարուս մէջ ապերախտ եւ անշնորհակալու մարդիկք, որոնք իրենց աստուածային Փրկչին սովորեցան հատուցանել փոխանակ սիրոյ անարգանք եւ փոխանակ բարեաց թշնամանք: Յիրաւի բազմաց՝ անոր օրէնքներէն եւ պատուիրանքներէն օտարացեալ կեանքը անօրէն եւ ապերախտ կամաց ապացոյցն է: Եւ միթէ՞ նոյն իսկ Յիսուսի աստուածութեան դէմ Արիտական ամբարշտութիւնը ստեպ նորոգուած չտեսա՞մ մեր դարը: Արիացէ՞ք ուրեմն զուք ամենքդ ալ, որ այս նոր եւ ամենագեղեցիկ մտածութեամբ ժողովրդական բարեպաշտութեան խրատոյս մատուցիք. սակայն այնպէս պէտք է դայս կարգադրել, որ ոչինչ խափան ըլլայ Յորեիսին ընթացքին եւ հանդիսաւոր ամախմբութեանց: Ուղղափառներուն կրօնից եւ հաւատոց այս մտաւոր հանդէսին մէջ այս նպատակն ալ պէտք է գտնուի, որ մեր ժամանակը ինչ որ ամբարշտական խօսք կամ գործք եղած են՝ ի գորշութիւն համարուին, եւ մանաւանդ Յիսուսի Քրիստոսի գերաւորանչ Աստուածութեանը դէմ հրապարակաւ գործուած թշնամանաց՝ նաեւ հրապարակաւ փոխարէն հատուցումն տրուի: Իսկ արդ, եթէ ստոյգը փնտռենք, փոխարէն հատուցման ամենէն փափաքելի եւ հաստատուն եւ բացայայտ եւ ճշմարտութիւն փայլեցնող եղանակն այն է իսկապէս՝ որ մեզաւորք ապաշուեն, եւ պաղատելով յԱստուծոյ խաղաղութիւն եւ քաւութիւն՝ առաւելագոյն եռանդեամբ առաքինական գործեր կատարեն. կամ եթէ լքած էին, զայնս կրկին սկսին: Եւ քանզի որբազան տարին այնքան մեծ պատեհութիւններ ունի, որքան ի սկզբան անդ թուարկեցինք, ուստի դարձեալ յայտ յանդիման կ'երեւի որ պատշաճ է եւ պարտք միանգամայն որ քրիստոնեայ ժողովուրդք քաջարի եւ քաջայայտ մտաչին ի հանգէս:

Վասնորոյ աչքերնիս երկինք վերցնելով, եւ ի գիտատու Տեառնէ եռանդաղին պաղատելով, որ մեր հայրուածոց եւ ձեռնարկութեանց մարդասիրաբար անհարկէ, եւ իւր զօրութեամբ մարդկանց միաքը լուսաւորել եւ կամքը շարժել հաճի ըստ իւր բարութեան, եւ Մեր նախորդաց Հոռովմայ Քահանայապետոց շաւղացը հետեւելով, հաւանութեամբ մեծարոյ եղբայր մերոց Ս. Հ. Ե. Ծիրանաւորաց, ընդհանրական եւ ամենամեծ Յարեւանք, որ պիտի սկսի այս Սուրբ Քաղքիս մէջ ի Նախատօնակ երեկոյի Ծննդեան Տեառն յամին հազար ութ հարիւր իննսուն եւ իններորդի եւ պիտի աւարտի ի Նախատօնակ երեկոյի Ծննդեան Տեառն յամին հազար ինն հարիւրորդի, իշխանութեամբ ամենակալին Աստուծոյ, երանելի առաքելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի եւ Մերովս, ի փառս Աստուծոյ, ի փրկութիւն հոգւոց եւ ի բարգաւաճանս Եկեղեցւոց կը վճռեմք այսու Կոնգակաւս եւ կը հրատարակեմք, եւ կ'ուզեմք որ իբրեւ վճռեալ եւ հրատարակեալ նկատուի:

Եւ այս Յարեւանի տարւոյն միջոցին երկու սեռէ ամէն հաւատացելոց որոնք ճշմարտապէս զգլջալով խոստովանին եւ Ս. Հոգորդութեան խորհրդոյն մերձենան, եւ՝ եթէ Հոռովմայ Քաղաքացի կամ բնակիչ են, երանելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի եւ Լատերանեան Ս. Յովհաննոսեւ Սրբուհւոյն Մարիամու Մածճօրէյի Մայր եկեղեցիներուն, որը գոնէ մի անգամ՝ շարունակ կամ ընդհատեալ քսան բնական կամ եկեղեցական օրեր՝ այսինքն օրուան մը առաջին երեկոյէն մինչեւ հետեւեալ օրուան ամբողջ վերջալոյսն համբելով, եւ եթէ ուխտաւոր ըլլան, գոնէ տասը նոյնպիսի օրեր Չերմեռանդաբար այցելութիւն ընեն, եւ Եկեղեցւոց փառաւորութեան, մոլորութեանց ջնջուելուն, ուղղափառ իշխանաց միաբանութեան, եւ քրիստոնեայ ժողովրդեան փրկութեան համար բարեպաշտութեամբ աղօթին առ Աստուած, իրենց մեղացը լիուելի ներուժը, թողութիւնն ու քաւութիւնը զթասիրաբար կը շնորհեմք ի Տէր եւ կ'առատաձեռնեմք:

Եւ վասն զի կրնայ պատահիլ ոմանց որ վերոյիշեալ գործերը մեծապէս կատարել բազմալով հանդերձ, կամ ամենեւին կարող չ'ըլլան ընելու եւ կամ ըստ մասին միայն, կամ հիւանդութեամբ կամ ուրիշ իրաւացի պատճառներով Հոռովմայ մէջ կամ նոյն իսկ ի ճանապարհորդութեան խափանուելով, անոր համար Մեք, որչափ հնար է Մեզ Տէրամբ, անոնց Չերմեռանդն կամաց կը զիջանիմք եւ կը շնորհեմք, որ ճշմարտապէս զգլջալով եւ ըստ օրինի խոստովանութեամբ մաքրուելով

վերոյ ասացեալ ներման եւ թողութեան մասնակից ըլլան, իբրեւ թէ յիշեալ Մայր Եկեղեցիները Մեր որոշած օրերուն իրօք այցելած ըլլա- յին : Ուստի որքան որ կը գանուիք ամեն ուրեք, սիրեցեալ օրդեակք, որոց զիւրին է ուղեւորիլ, սիրողարար յիւր ծոց կը հրաւիրէ զձեզ Հոռոմ : Իսկ ուղղափառաց ի դէպ է, եթէ ըստ իւրեանց պարտուց ուզեն գոր- ծել, սրբազան ժամանակի մէջ ոչ այլազգ կենցաղավարել ի Հոռոմ, ե- թէ ոչ առաջնորդութեամբ քրիստոնէական հաւատոց : Վասն որոյ հարկ է յետս թողուլ մանաւանդ թեթեւամիտ եւ արտաքին իրաց անճան տեսարանները, ուշ ունելլով զխաւորաբար այնպիսի բաներու սրտնք կ'առաջնորդեն ի կրօնս եւ ի բարեպաշտութիւն : Իսկ ամեն բանէ ա- ւելի առ այս կ'առաջնորդէ, եթէ խորունկ մտածուելու ըլլայ, Հոռոմ քաղաքին բնածին հանգամանքը, եւ յաստուածուստ դրոշմեալ նորա կերպարանքը, ոչ իւրք մանկանացուաց խորհրդով, ոչ իւրք զօրու- թեամբ այլայլելի : Քանզի ի միջոյ ամենեցուն մի միայն Հոռոմ քաղաքն գերմարդկային եւ բարձրագոյն պաշտօններու սահմանեց, եւ անձին սրբազնացոյց Փրկիչն մարդկային ազգին Յիսուս Քրիստոս : Ա'ստ իւր իշխանութեան բնակավայրը հաստատեց երկարածիզ եւ գաղանախոր- հուրդ պատրաստութեամբ, ա'ստ հրամայեց որ իւր փոխանորդին Գանը մնայ անսասան մշտնջենաւոր ժամանակաւ, ա'ստ կամեցաւ որ երկնա- ւոր վարդապետութեան լոյսն սրբութեամբ եւ անաղարտ պանդանուի, եւ անտի՛ իբր ի գլխոյ եւ ի գերափառ ազբերէ, տարածուի ընդ եր- կիր համասփիւռ. այնպէս զի ի նոյն ինքն ի Քրիստոսէ անջատուած կ'ըլլայ, ո'վ որ ի Հոռոմէական հաւատոց կը տարածայնի : Այս նուի- րականութեան առաւելութիւն կուտան կրօնից վաղեմի յիշատակա- րանք, տաճարներու չնաշխարհիկ մեծվայելչութիւնը, Առաքելոց իշ- խաններուն շիրիմները, քաջարի Նահատակաց ստորերկրեայ գամբա- րանք :

Եթէ լաւ գիտնայ մէկը այս ամեն բաներու ձայները մտիկ ընել, յիրաւի պիտի իմանայ թէ ոչ այնչափ կը թափառի օտար ոտանի մը մէջ, որչափ կը շրջի իւր իսկ քաղաքին մէջ, եւ Տեառն օգնականու- թեամբ ի լաւագոյն անդր փոխուած պիտի դառնայ ի տեղի իւր :

Եւ որպէս զի ներկայ Կոնդակս զիւրութեամբ ի ծանօթութիւն դայ ամեն հաւատացելոց, կ'ուզենք որ անոր տպուած, եւ սակայն պաշտօ- նական նօտարի մը ձեռամբ ստորագրեալ եւ եկեղեցական աւագ անձի մը կնքով հաստատեալ օրինակներուն բոլորովին միեւնոյն հա-

ւատքն ընծայուի, ինչ որ պիտի ընծայուէր մեր այս ներկայ Կոնդակին, եթէ երբեք ցոյց արուելու ըլլար : Ուստի ոչ ումեք ի մարդկանէ օրէն ըլլայ Մեր վճռոյն, հրատարակութեան, շնորհման եւ կամաց սոյն այս էջը փոխել՝ աղաւաղել, կամ յանդուզն ժպրհութեամբ անոր զիմադրել : Իսկ եթէ ոք յայս ոճիր յաւակնի ձեռնարկել, պիտնայ որ ամենակալին Աստուծոյ եւ նորա առաքեալներուն՝ երանելեացն Պետրոսի եւ Պօղո- սի բարկութիւնը իր վրայ պիտի ըլլայ :

Տուեալ ի Հոռոմ առ Սրբոյն Պետրոսի յամի մարմնաւորութեան Փրկչին հաղար ութ հարիւր իննսուն եւ իններորդի ի մեասասներորդ աւուր Մայիսի յամի Քահանայապետութեան Մերոյ քսաներորդի երկ- րորդի :

Կ. Կարդ. Ա. 1031 Զի ՄԱ. ԶԵԼԼԱ.

Ա. Կարդ. ՄԱ. ԳԳԻ

ՎԱԻՆԵՐԱՎԻՐ

ԳԻՒԱՆԱՊԵՏ ՏԷ ԱԳՈՒԻԼԱ Է ՎԻՉԷՔՕՄԻԹԻՊՈՒՍ

Տեղի Ք Կնքոյ

Արձանագրեալ ի Դիւանի համառոտագիր Կոնդակաց
Ի. ԳՈՒՆԻԹՆԻՈՒՍ

Յամի Ծննդեան Տեան, Հազարերորդի ութ հարիւրերորդի իննե-
րորդի, ի մետասաներորդ աւուր Մայիսի, ի սօնի Համբարձման Տեան
մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի յամի քսաներորդի երկրորդի Քահանայապե-
տութեան սրբազան Հօրն ի Գրիստոս եւ Տեան մերոյ Լեւոնի աւ-
տուածային տեսչութեամբ Պապին Ժ.Գ.ի, ներկայ Կոնդակը Հոռվմայ
Վատիկանեան ամենասուրբ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ի ներկայու-
թեան ժողովրդեան, ընթերցայ եւ հանդիսաւոր եզանակաւ հրատարու-
կեցի :

Ես ՅՈՎԱԼԷՓ ՏԷ ԱԳՈՒԻԼԱ Է ՎԻՉԷՔՕՄԻԹԻՊՈՒՍ

Համառոտագիր Դիւանի

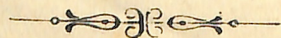
Վանն հաւատարմութեան Հայերէն թարգմանութեանս ի Լատին
բնագրէ ստորագրեմք եւ կնքեմք

ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԱ.

Կ-ՊԱՏՐԻԱՐԳ ԿԵԼԻԿԻՈՅ

Ի Կաթողիկոսարանիս, ի Բերա Կ. Պօլսոյ,

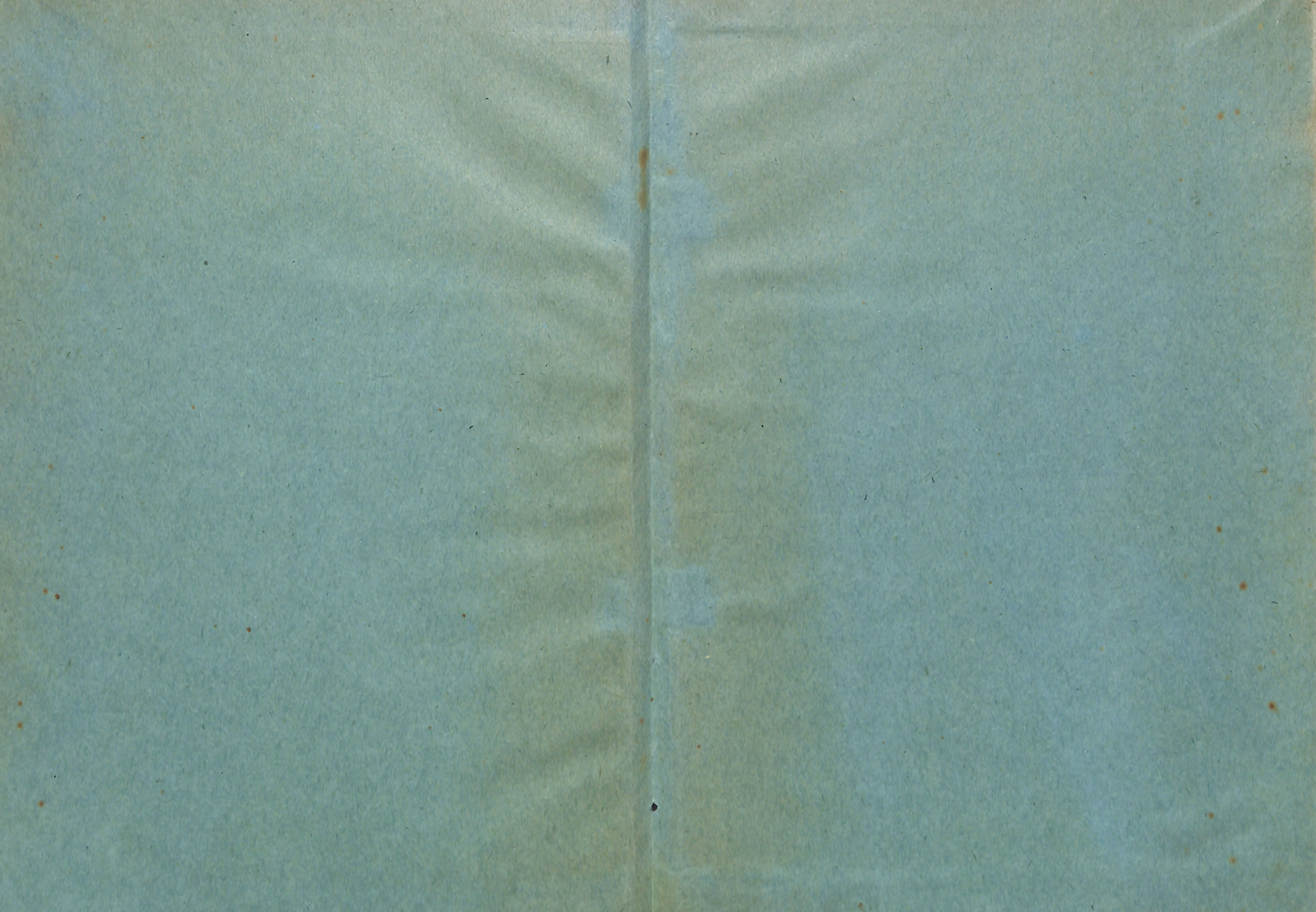
Ի 26 Հոկտեմբերի հ. տ. 1899

№ 7317

Р. У.

№ 7317